

Opinnäytetyö (AMK)

Kirjasto- ja tietopalvelualan koulutusohjelma

NKITIS14

2016

Mari Rintala

ANDERS-KIRJASTOKIMPAN HENKILÖKUNNAN NÄKEMYKSIÄ MELINDA- PROJEKTIN PILOTOINNISTA

Mari Rintala

ANDERS-KIRJASTOKIMPAN HENKILÖKUNNAN MIETTEITÄ MELINDA-PROJEKTIN PILOTOINNISTA

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia ja haastatella Kokkolan kaupunginkirjaston henkilökunnan ajatuksia ja mielteitä Melinda-projektin pilotoinnista. Metatietovaranto Melinda on Kansalliskirjaston ylläpitämä palvelu, jonka tarkoituksena on koota yhteen tieteellisten ja yleisten kirjastojen tietokannat yhdeksi kansalliseksi metatietovarannoksi. Tutkimuksessa haastateltiin seitsemää Anders-kirjastojen työntekijää, jotka ovat olleet mukana Melinda-pilotoinnissa.

Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena tapaustutkimuksena. Tutkimusmenetelmänä oli teemahaastattelu, joka toteutettiin Kokkolan kaupunginkirjastossa marraskuussa 2015. Viisi haastattelua suoritettiin kasvotusten ja kaksi haastattelua puhelimen välityksellä. Haastattelut litteroitiin Tuomen ja Sarajärven mallien mukaan. Litteroinnissa keskityttiin tutkimukselle olennaisiin asioihin. Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää henkilökunnan mielipiteitä pilotoinnissa mukana olemiselle ja siitä, miten projekti on edennyt. Työssä esitetyt loppupäätelmät perustuvat haastatteluihin.

Tutkimuksen perusteella huomattiin, että Melindaan liittyminen on kirjastolle vaativa projekti, joka vaatii hyvän aikataulutuksen ja projektiorganisointia. Haastatteluissa tuli ilmi ajan puute sekä resurssipula, jotka osaltaan vaikuttivat projektin etenemiseen. Melindaan liittymiseen oltiin kuitenkin tyytyväisiä, sillä sen avulla ANDERS-tietokanta siirtyy sisällönkuvailussa uuteen aikaan ja Anders-kirjastojen asiakkaat löytävät aineiston nopeammin ja paremmin.

ASIASANAT:

Tietokannat, teemahaastattelut, kvalitatiivinen tutkimus, tapaustutkimus, yleiset kirjastot, sisällönkuvailu, projektit, projektinhallinta, yhteisluettelot, tiedonhaku

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Degree programme in Library and Information Services

2016 | 36 + 1

Instructor Olli Mäkinen

Mari Rintala

THOUGHTS ABOUT PILOTING IN THE MELINDA-PROJECT BY THE MEMBERS OF ANDERS LIBRARY CONSORTIUM

The aim of this thesis was to examine and interview the members of Anders Library Consortium about their thoughts about piloting in the Melinda project. Melinda is the union catalogue of Finnish Libraries, including university libraries, libraries of universities of applied sciences, and some special and public libraries. Union catalogue is a single catalogue that contains records of the materials in several libraries. In the interviews of the thesis I interviewed seven members of Anders Library Consortium.

The thesis is a qualitative research. The research method was a focused interview that took place in Kokkola City Library in November 2015. Five interviews were made in person and two by phone. The interviews were transcribed according to the instructions of Tuomi and Sarajärvi. The transcription focuses on the main points of the research. The aim of the thesis was to examine how the members of Anders Library Consortium felt and thought about piloting in the Melinda project as a public library. The conclusions expressed in the thesis are based on the interviews.

Based on the study, piloting in a project of this size is a challenge to public libraries, especially to such small public libraries as Kokkola City Library. A project requires a good schedule and project organization. The interviews told clearly that there was not enough time or staff to work with the project effectively. In the end, the members of the project were happy about the results. After the project ANDERS -database is much better and customers can find the needed information faster and easier.

KEYWORDS:

Databases, qualitative research, focused interview, case study, public libraries, subject cataloging, projects, project management, union catalogue, information retrieval

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 METATIETOVARANNOT JA BIBLIOGRAFINEN KUVAILU	8
2.1 Kansallinen metatietovaranto Melinda	8
2.2 Metatieto ja bibliografinen kuvailu	10
2.2.1 MARC-formaatti	11
2.2.2 RDA-kuvailusäännöt	11
2.3 Kirjastojärjestelmät	12
2.4 Ruotsin yhteisluettelo Libris ja sen vaikutukset Suomeen	13
3 YLEISTEN KIRJASTOJEN LIITTYMINEN MELINDAAN	15
3.1 Liittymiseen vaikuttavat seikat	15
3.2 Kokkolan kaupunginkirjasto - maakuntakirjasto	17
3.2.1 Projektin eteneminen	17
3.2.2 Anders-kirjastojen pilotoiminen Melinda-metatietovarannossa	18
3.3 PIKI-kirjastojen kokemuksia Melindaan siirtymisestä	21
4 KOKKOLAN KAUPUNGINKIRJASTON PILOTOIMINEN	22
4.1 Tutkimusmetodit	22
4.2 Henkilökunnan näkemykset	24
5 PÄÄTELMÄT	31
5.1 Projektin organisointi ja eteneminen	32
5.2 Melindaan liittymisen hyödyt	34
LÄHTEET	35

LIITTEET

Liite 1. Haastattelukysymykset

KUVAT

Kuva 1. Yleisten kirjastojen liittyminen Melindaan (Metiva 2015c).

19

1 JOHDANTO

Kun LINNEA-tietoverkko ja yhteisluettelo LINDA tulivat 1990-luvun alussa käyttöön, kirjoitti silloinen opetusministeriön ylijohtaja Markku Linna avajaispuheessaan, että tieto ja tiedon saavutettavuus on nykyisen yhteiskunnan kriittinen ja keskeisin voimavara. Tiedon avoin saatavuus on yhä tärkeämpää kansalaisten jokapäiväisessä elämässä ja sen luominen on kansallisen tietostrategian tärkeimpiä kohtia. (Linna 1993, 4.)

Opinnäytetyö on kvalitatiivinen tutkimus ja sen tavoite on tutkia Kokkolan kaupunginkirjaston kokemuksia Melinda-projektin pilotoinnissa. Melinda on Kansalliskirjaston ylläpitämä kansallinen metatietovaranto. Opinnäytetyö toteutettiin teemahaastattelujen avulla Kokkolassa marraskuussa 2015. Haastatteluissa kerättiin tietoa siitä, miten projekti oli suunniteltu, mihin asioihin henkilökunta oli tyytyväinen ja mitkä asiat olisi voitu tehdä toisin. Opinnäytetyö on toimeksianto Kokkolan kaupunginkirjastolta. Työn tavoite on kertoa muille yleisille kirjastoille, jotka ovat kiinnostuneita liittymään Melindaan, millaisiin asioihin heidän kannattaa keskittyä, jotta liittymisprosessi olisi mahdollisimman joustava ja kivuton kirjaston henkilökunnalle.

Opinnäytetyön toisessa luvussa kuvataan Melinda-metatietovarantoa, yhteisluetteloita, metatietoa ja bibliografista kuvailua tarkemmin. Työn teoreettinen osa kertoo niistä asioista, joista Melindaan liittymisessä voi esiintyä ongelmia sekä yhteisluettelon roolista. Näistä esimerkkinä kirjastojärjestelmät ja erilaiset kuvailusäännöt, joita kirjastoissa on voitu käyttää. Toisessa luvussa esitellään myös yhteisluetteloajatusta tarkemmin sekä tutustutaan Ruotsin yhteisluettelo Librikseen.

Työn kolmas luku keskittyy yleisten kirjastojen liittymiseen Melindaan. Melindaan liittyminen on yleisille kirjastoille vaativampi projekti, sillä yleisten kirjastojen tietokannat ovat sisällöltään erilaisia kuin tieteellisten kirjastojen. Tämän vuoksi Melindaan liittyvien kirjastojen tulee tehdä tietokantansa kanssa enemmän työtä. Kolmas luku pitää sisällään myös tarkemman kuvauksen Kokkolan kirjastosta ja sen Melindaan liittymisen projektivaiheista.

Työn neljäs luku pitää sisällään Kokkolan kaupunginkirjastoon toteutetun tapaustutkimuksen kulun ja haastatteluiden tulokset. Tutkimuksessa haastateltiin seitsemää kirjaston henkilökunnan jäsentä ja heidän haastatteluistaan tehtiin työn tutkimuksellinen osa. Luvussa kerrotaan siitä, miten tutkimuksellinen työ eteni ja millaisia vaiheita siinä oli.

Haastattelukysymykset ja niiden tulokset käsitellään omina kokonaisuuksinaan. Haastateltavien anonymiteettiä kunnioittaen jokaisesta käytetään termiä haastateltava. Osa haastateltavista ei myöskään halunnut, että heitä siteerataan työssä. Tämä on otettu kirjallisessa osassa huomioon.

Opinnäytetyön viimeisessä luvussa esitellään päätelmät haastateltavien vastauksista. Melindaan liittyminen tulee muuttamaan Kokkolan kaupunginkirjaston luetteloinnin ja sisällönkuvailun toimitapoja. Muutos työelämässä vaatii luopumista vanhoista ajattelumal-leista ja uusien toimintatapojen omaksumista (Juholin 2009, 320). Haastatteluissa kävi ilmi myös se, että projektia olisi pitänyt organisoida ja aikatauluttaa paremmin. Tästä huolimatta Anders-kirjastojen asettamat tavoitteet on onnistuttu saavuttamaan.

2 METATIETOVARANNOT JA BIBLIOGRAFINEN KUVAILU

Kirjastopoliittinen työryhmä on vuonna 2001 esittänyt kirjastopoliittisessa ohjelmassaan visioita ja tavoitteita kirjaston valtakunnalliseen työhön. Ohjelmassaan työryhmä esittää, että kansallisesti merkittävä LINDA-tietokanta on mahdollistettava kaikkien hyödynnettäväksi. Ohjelmassa myös mainitaan, että kirjastojen päällekkäistyötä vältetään tuottamalla palveluita keskitetysti ja kehittämällä luettelointia ja metadataa yhteistyössä Kansalliskirjaston ja kustantajien kanssa. (Opetusministeriö 2001, 84–86.) Myös Library of Congress (2008, 8) on tutkimuksessaan esittänyt, että metadatan kuvailussa tulisi huomioida yhteentoimivuus kirjastojen ja muiden tiedontuottajien välillä. Tämä yhteentoimivuus helpottaisi kirjastojen työtä metadatan luomisessa.

Verkostoitumisen ja sen osana olevan verkottumisen tavoitteena on saavuttaa säästöjä, hyödyntää eri alojen asiantuntijuutta ja poistaa päällekkäistä työtä organisaatioiden sisällä. Verkottumista ovat esimerkiksi virtuaalikirjastot ja yhteisluettelot. Erilaiset alueelliset ja alakohtaiset verkostot ovat jo pitkään olleet ratkaisu siihen, miten säästöjä voidaan tehdä eri verkostojen sisällä. Alueellisista verkostoista esimerkkinä ovat samalla alueella toimivat kirjastot, jotka tekevät yhteistyötä keskenään. Alakohtaisista verkostoista esimerkkinä ovat ammattikorkeakoulujen solmimat verkostot. (Haasio 2000, 9–19.)

Laajemmassa mittakaavassa verkostoituminen näkyy valtakunnallisissa verkoissa, joista esimerkkinä ovat kansalliset yhteisluettelot, jotka mahdollistavat tehokkaan tiedonhaun maamme kirjastoihin ja niiden tietokantoihin. (Haasio 2000, 19). Suomessa bibliografinen yhteistyö on alkanut melko varhain, ja sen yhtenä tuloksena on tieteellisten kirjastojen Linnea-verkko. Yliopistokirjastojen yhteisluettelo LINDA aloitti toimintansa 1990-luvun alussa. Vuonna 1995 otettiin käyttöön artikkelitietokanta ARTO ja hieman myöhemmin musiikkietokanta VIOLA. (Kytömäki 2000, 61.)

2.1 Kansallinen metatietovaranto Melinda

Melinda on Kansalliskirjaston hallitsema yhteinen metatietovaranto sekä kirjastoille tarjoitettu palvelu. Metatietovarannon ideana on, että kirjastot kuvailevat aineistonsa yhteiseen tietovarantoon, josta niitä voidaan hyödyntää ja käyttää. Näin kirjastoilta säästyy

aikaa, eikä samaa aineistoa tarvitse kuvailla moneen kertaan. Melinda tarjoaa kirjastoille myös uuden työympäristön (Metiva 2015c.)

Kansalliskirjasto on suunnitellut kansallista yhteisluetteloa vuodesta 2009 lähtien. Jo tuolloin yhteisluettelon pohjaksi ajateltiin LINDAa ja ohjelmistoksi Alephia. Tavoitteena nähtiin kansallisen bibliografisen tietokannan luominen. (Tonteri 2009, 8.) Kansallinen metatietovarantohanke on monivuotinen kehittämishanke, jonka tavoitteena on tarjota Melinda kaikille Suomen kirjastoille (Metiva 2015c). Hankkeen pohjana toimii yliopisto-kirjastojen LINDA-yhteisluettelo. LINDA toimi vuoden 2013 alkuun asti, jolloin tietokannan nimi muuttui Melindaksi, ja sen toiminnallisuus ja kattavuus on sen jälkeen laajentunut. (Kansalliskirjasto 2015.)

Tällä hetkellä Melinda sisältää Suomen kansallisbibliografian sekä viitetiedot yliopisto-kirjastojen, useimpien yhteiskirjastojen ja OKM:n alaisten ammattikorkeakoulukirjastojen, Eduskunnan kirjaston, Varastokirjaston ja Tilastokirjaston tietokantoihin sisältyvästä aineistoista. Yleisistä kirjastoista ensimmäisenä pilottina Melindaan liittyi Tampereen kaupunginkirjasto – Pirkanmaan maakuntakirjasto. Toisena pilottikirjastona on Kokkolan kaupunginkirjasto – maakuntakirjasto. (Metiva 2015c.)

Metatietovarannon hyötyinä ovat aineiston yhtenäisyys, yhteisöllisyys ja tehokkuus, näkyvyys ja laatu. Yhteisluetteloinnissa kuvailutavat ja –säännöt ovat yhtenäiset, jolloin erilaiset kuvailutavat vähenevät. Muiden tekemää työtä on helpompi hyödyntää, ja apua saa nopeammin. Luettelointi on nopeampaa, koska aineistoa ei tarvitse kuvailla moneen kertaan. Tämä säästetty aika voidaan keskittää esimerkiksi asiakaspalvelutyöhön. (Metiva 2015b.)

Yhteisluettelointi tuo myös kirjastojen aineistot paremmin asiakkaiden löydettäväksi. Näin esimerkiksi kaukolainat saavuttavat paremmin asiakkaat, ja aineiston liikkuvuus paranee. Aineisto on myös laadukkaammin kuvailtua, koska virheiden mahdollisuus vähenee. (Metiva 2015b.)

Yhteisluetteloinnilla saavutetaan monia erilaisia hyötyjä, joista tärkeimpänä on ajan säästyminen aineiston kuvailuprosessista asiakaspalvelutyöhön, aineiston hankintaan ja muuhun kirjaston toiminnan kehittämiseen. Yhteisluetteloinnin lopputuloksena on palvelu, josta loppukäyttäjä saa yhdestä paikasta selville tiedon siitä, millaista aineistoa kirjastoissa on. (Hyvönen & Tonteri 2009b, 5, 7.)

Melinda aiheuttaa myös muutoksia luettelointityölle. Yleisten kirjastojen pilotin aikana Auroraa on viimeistely niin, että se on Melindan kanssa yhteensopiva. Viimeistelyn lopputuloksena Aurorasta voidaan luetteloida suoraan Melinaan, ja Melindasta voidaan poimia luettelointitietoja Auroraan. (Tonteri 2015, 9.)

2.2 Metatieto ja bibliografinen kuvailu

Metatiedolla tarkoitetaan entiteettejä kuvaavia tietoja kuten nimeke, julkaisuaika, painos, nimi ja syntymätiedot (Autio-Tuuli & Seppälä 2012). Entiteetit ovat puolestaan FRBR-mallin (Functional Requirements for Bibliographic Records) "olioita", joiden avulla kuvailtavan teoksen eri tasot ja suhteet tulevat paremmin esille. FRBR-mallissa on kolme erilaista entiteettiryhmää. Ryhmään yksi kuuluvat teos, ekspressio, manifestaatio ja kappale. Ryhmään kaksi kuuluvat henkilöt ja yhteisöt; ja ryhmään kolme kuuluvat käsite, tapahtuma, objekti ja paikka. (Suominen ym. 2009, 55–56.) Dokumenttien kuvailutiedoista voidaan myös käyttää termiä metadata (Alaterä & Halttunen 2002, 49).

Entiteetteihin liitetyt metatiedot auttavat tiedonhakijaa löytämään tarvitsemansa tiedot paremmin ja nopeammin. Mitä yhtenäisempiä metatiedot ovat, sitä paremmin aineistoista löytää etsimänsä. Yhtenäisyyteen on luotu erilaisia standardeja, joiden avulla aineiston kuvailu on mahdollisimman samanlaista. Tutkimuksen mukaan ryhmän yksi entiteetit ovat asiakkaalle tärkeimpiä. Ne auttavat asiakasta löytämään

- Tietyn teoksen uudelleen (esimerkiksi jos haluaa lukea tietyn kirjan uudelleen)
- kirjan erilaiset ekspressiot (esimerkiksi eri käännökset tai versiot)
- kirjan eri olomuodot eli manifestaatiot (esimerkiksi äänikirja tai sähköinen e-kirja)
- tietyn yksittäisen kappaleen teoksesta (esimerkiksi se kirja, joka asiakkaalla on lainassa kotona). (Autio-Tuuli & Seppälä 2012.)

Metatiedot luodaan teoksiin luetteloimalla ne eri kirjastojärjestelmiin. Suominen ym. (2009, 18) mukaan luettelointi on dokumenttien perusrekisteröintiä, jossa dokumentin nimi, tekijä ja julkaisutiedot lisätään järjestelmään. Luetteloinnin avulla yksittäinen nide löytyy oikeita metatietoja käyttämällä. Sisällönkuvailun avulla dokumenttiin liitetään myös sisällöllinen tieto, jonka avulla teosta voidaan hakea aiheiden mukaan. Bibliografisen valvonnan standardeja ovat esimerkiksi luettelointisäännösten ja luettelointiformaatit, jotka ohjaavat ja tähtäävät yhdenmukaiseen luettelointiin. (Suominen ym. 2009, 18–19.)

Luettelointisäännöt ovat luetteloinnin keskeisin standardi. Luettelointisäännöt kertovat, mitkä tiedot dokumentista esitetään ja miten ne esitetään. Luettelointisäännöistä löytyvät myös ohjeet siihen, miten ja millaisia hakuelementtejä dokumenttiin liitetään. Luetteloinnin yleisiä sääntöjä ovat olleet esimerkiksi 1960-luvulta AACR (Anglo-American Cataloguing Rules) sekä IFLA:n ISBD-standardi (International Standard for Bibliographic Description). Suomessa on luettelointisääntöinä käytetty 1970-luvun lopulla kehitettyä Suomen kirjastojen luettelointisäännöstöä, joka perustuu ISBD(M)-standardiin. (Suominen ym. 2009, 46–47.)

2.2.1 MARC-formaatti

Luetteloformaattit ovat standardeja, jotka mahdollistavat tietojen tallentamisen atk-pohjaisiin tietokonejärjestelmiin. Formaattien historia alkaa 1960-luvulla, kun Yhdysvalloissa kehitettiin Kongressin kirjaston tarpeisiin MARC-formaatti. Tämän jälkeen MARC-formaatista on kehitetty erilaisia kansallisia versioita. (Suominen yms. 2009, 20.) Yksi kansallisista versioista on suomalaisten kirjastojen järjestelmiä varten kehitetty FINMARC. Suomessa yliopistokirjastot siirtyivät Linnea2-verkossa ensimmäisenä käyttämään MARC 21 -formaattia ja siitä kehitettyä MARC21-fin – formaattia. MARC 21 on Kongressin kirjaston ylläpitämän USMARC:in uusin versio. (Olander 2002, 68.)

FINMARC-formaattia käytettiin Suomessa pitkään monissa kirjastoissa, mutta 2000-luvulle saavuttaessa alkoi kansainvälinen MARC 21 -formaatti vallata alaa. FINMARC-formaatin huono puoli oli se, että harva järjestelmä tuki enää sitä. Myös Kansalliskirjasto luopui formaatin tukemisesta vuoden 2005 jälkeen. Myös konversiot ovat helpompia, jos mahdollisimman monella kirjastolla on sama formaatti käytössä. (Hakala 2005.)

2.2.2 RDA-kuvailusäännöt

Kansalliskirjasto on antanut 8.5.2015 tiedotteen kirjastoille, jonka mukaan esimerkiksi ammattikorkeakoulukirjastot ja museosektori siirtyvät uuteen RDA (Resource Description and Access)-kuvailusääntöön vuoden 2016 aikana. RDA-kuvailusäännöt mahdollistavat monimuotoisten tietoaineistojen kuvailun ja eri maissa kuvailtujen tietueiden hyödyntämisen. (RDA-tiedote kirjastoille 2015.)

RDA on ISBD-kuvailua laajempaa, koska se kuvaa uudella tavalla kuvailun kohteet eli entiteetit sekä niiden väliset suhteet (RDA-tiedotussivut 2015). RDA-kuvailusäännössä entiteetit kuvaillaan tarkemmin ja ne kytketään kuvailtavaan kohteeseen laajemmin. Tämän avulla aineistojen väliset suhteet, esimerkiksi teoksen sisällä esiintyvät suhteet ja henkilöt, tulevat tarkemmin esille. (Suominen ym. 2009, 70–71.)

RDA-kuvailusäännön kehittämisen tärkeimpinä syinä ovat olleet käyttäjä ja käyttäjän tarpeiden huomioonottaminen. Uuden kuvailusäännön lähtökohtana on käyttäjän tarve löytää ja saada aineistoja. Siihen pyritään tiukkojen standardien hylkäämisellä ja erilaisten suuntaa antavien ohjeiden luomisella. Nämä ohjeet perustuvat periaatteisiin, jotka ohjaavat luettelointia, eivätkä sääntöihin, jotka rajoittavat sitä. Näin aineiston kuvailuun luodaan selkeyttä ja johdonmukaisuutta. (Autio-Tuuli 2009.)

RDA-kuvailusäännöt keskittyvät sisällön kuvailuun tarkemmin kuin aikaisemmat kuvailusäännöt. Ohjeet kertovat mitkä asiat aineistosta luetteloidaan ja miten aineistojen, henkilöiden ja yhteisöjen välisiä suhteita kuvaillaan. Luetteloinnin tavoitteena on järjestää suhteet niin, että hakukone voi esittää ne mielekkäässä muodossa loppukäyttäjälle. (Autio-Tuuli 2009.) Näin oikean aineiston löytäminen helpottuu ja tiedonhaku muuttuu helpommaksi.

2.3 Kirjastojärjestelmät

Kirjastojärjestelmät ovat tiedonhallintajärjestelmiä, joiden avulla hallitaan kirjaston dokumentteja sekä tiedonhaku näihin dokumentteihin ja niiden sisältöihin. Nykyaikana kirjastojärjestelmät ovat enemmänkin palvelujärjestelmiä, joiden avulla voidaan hallita laajemmin kirjaston toimintoja ja asiakkaisiin liittyviä palveluita. (Saarti 2012, 9-10.) Parhaimmillaan kirjastojärjestelmä on kirjaston ja asiakkaiden yhteinen työkalu, joka on sekä tehokas että auttaa tiedon hallinnassa ja löytämisessä (Vänttinen 2005, 127).

Suomessa kirjastojärjestelmät ovat kehittyneet korttiluetteloista nykyaikaisiin järjestelmiin vasta melko myöhään 1990-luvulla. Kirjastojärjestelmät ovat kehittyneet yksinkertaisista lainauksenvälontajärjestelmistä hitaasti siihen, millaisia ne ovat nykypäivänä. Viime aikoina kirjastoissa on kiinnostuttu myös avoimista kirjastojärjestelmistä, sillä tietotekninen ympäristö ja sovellukset kehittyvät nykyään nopeasti. Avoimuus liittyy järjestelmissä tiedonsiirron rajapintoihin ja ohjelmointikoodin avoimuuteen. Tämä avoimuus mahdollistaa sen, että kirjastot voivat yhdistää järjestelmänsä muihin sovelluksiin, kuten

lainaus- ja palautusautomaatteihin tai kaupallisen toimijan tarjoamaan karttapalveluun. Karttapalvelu voi esimerkiksi esittää visuaalisesti, missä kirjastossa jokin tietty aineisto on. (Saarti 2012, 10–12.)

Kirjastojen tietotekninen toimintaympäristö voidaan jakaa neljään erilaiseen toiminnalliseen lohkoon. Toiminnalliset lohkot ovat käyttäjät, käyttöliittymät, ohjelmistot ja metatietovarastot eli tietokannat. Ohjelmistojen avulla hallitaan erilaisia tietovirtoja käyttäjien ja tietokantojen välillä. Tiedon siirrossa tarvitaan myös käyttöliittymiä, joilla mahdollistetaan näkymät tietokantojen sisältöön. Nykyaikaisissa järjestelmissä on mahdollista tehdä erilaisia käyttöjärjestelmiä omiin tarpeisiin räätälöityinä. (Saarti 2012, 14.)

Kirjastojärjestelmien tärkeimpänä tehtävänä voidaan ajatella olevan aineiston hallinta eli tiedot siitä, missä ja kenellä aineisto on lainassa. Tähän liittyvät usein myös aineiston logistiikkaan liittyvät maksut, kuten sakot ja kuljetusmaksut. Näihin tehtäviin liittyen kirjastojärjestelmillä on tärkeä osa myös tiedonjärjestämisessä ja sen metadatan tuotannossa eli luetteloinnissa ja sisällönkuvailussa. Tiedonjärjestämisessä luotava data järjestetään kirjastojärjestelmissä erilaisiksi hakemistoiksi, kuten nimeke-, tekijä- ja asiasanahakemistoiksi, joiden pohjalle tiedonhaku perustuu. (Saarti 2012, 19–20.)

Atk-pohjaiset kirjastojärjestelmät ja niiden tietokannat mahdollistavat myös eri kirjastojen aineistojen ja tietokantojen yhteiskäytön. Tällainen yhteisjärjestelmä tuo asiakkaan ulottuville laajemmat kokoelmat. Verkkokäyttöinen kirjastojärjestelmä myös mahdollistaa sen, että kirjaston aineistoa on mahdollista selata ja tutkia etänä. (Saarti 2012, 13.)

2.4 Ruotsin yhteisluettelo Libris ja sen vaikutukset Suomeen

Ruotsissa Kungliga Bibliotek on kehittänyt kansallista yhteisluetteloa jo yli 40 vuoden ajan. Projekti aloitettiin vuonna 1972, kun tietokoneet mahdollistivat yhteisluettelon kehittämisen. (Hedenström 2012, 9.) Libriksen tavoitteena on olla kansallinen yhteisluettelo, jonka aineisto on vapaasti kaikkien saatavilla. Aineistossa ovat mukana valtion rahoittamat kirjastot, akateemiset sekä yleiset kirjastot. Kungliga Bibliotek vastaa tietokannan kehittämisestä sekä muista tietoteknisistä ongelmista. Myös aineiston liikkuminen kirjastojen välillä ja asiakaspalvelu on Kungliga Bibliotekin vastuulla. Vuonna 2012 Libriksessä oli yli 7 miljoonaa tietuetta. (Libris för folkbiblioteken – samarbete i en nationell katalog 2015, 6.)

Libriksessä on Ruotsin kansallisbibliografia sekä teoksia, joita yliopisto-, korkeakoulu-, erityiskirjastot sekä noin 60 yleistä kirjastoa ovat lisänneet tietokantaan. Jokaisen liittyvän kirjaston oletetaan luovan aineistoa aktiivisesti tietokantaan. Libriksen yhtenä perimmäisenä tarkoituksena nähdään kustannuksien vähentäminen ja tuplatyön poistaminen. (Libris för folkbiblioteken – samarbete i en nationell katalog 2015, 7, 11.)

Yleisille kirjastoille Libris oli vuonna 2012 vielä uusi asia, sillä akateemiset kirjastot olivat silloin olleet mukana jo 40 vuotta. Tämän vuoksi esimerkiksi Ruotsissa Länsi-Götanmaalla Libris-kirjastot ovat perustaneet oman luettelointituen, jossa läänin kirjastot voivat pyytää toisiltaan apua luettelointiongelmista. Kirjastojen ei tarvitse kuulua Libris-tietokantaan, sillä apua tarjotaan vapaasti kaikille. (Libris för folkbiblioteken – samarbete i en nationell katalog 2015, 11.) Tämän tuen avulla yleisten kirjastojen on ehkä ollut helpompi siirtyä Librikseseen.

Myös Suomessa oltiin kiinnostuneita siirtymään kansalliseen yhteisluetteloon 1970-luvulla Ruotsin mallin mukaisesti. Tämän siirtymisen olisi mahdollistanut tieteellisten kirjastojen siirtyminen käyttämään laajemmin tietotekniikkaa. Tästä projektista jouduttiin kuitenkin luopumaan 1976 määrärahojen loppuessa. Suomessa ei myöskään vielä ollut tarvittavaa tietotaitoa. Opetusministeriön alle luotiin tieteellisten kirjastojen atk-yksikkö, joka aloitti kirjastojen erilaisilla päätteillä tehtyjen tiedostojen yhtenäistämisajot. Kirjastoille tietokantojen luominen oli lisätyötä, mutta jo tällöin luotiin pohja kansalliselle yhteisluettelolle. (Sinikara 2009, 98–99.)

3 YLEISTEN KIRJASTOJEN LIITTYMINEN MELINDAAN

Kansalliskirjasto (Melinda – kirjastojen yhteinen metatietovaranto 2016) mainitsee metatietoajattelun. Ajattelumallissa korostetaan sitä, että metatietoa kehitetään ja kartutetaan kansallisesti käytettäväksi. Tavoite olisi kuvailla jokainen nimeke vain kerran metatietovarantoon tulevaisuuden tarpeita ajatellen. Metatietovarantoajattelun seurauksena on se, että metatietovarannossa säilytetään myös sellaisen aineiston metatietoa, jota ei ole enää minkään kirjaston kokoelmissa. Metatietovarannon avulla voidaan seurata sitä, minkälaista aineistoa on ollut olemassa. Tehtyä työtä ei siis poisteta, paitsi jos kyseessä on virhe tai tuplatietue. Tämä metatietovarantoajattelu toimii erona yhteisluetteloon, sillä yhteisluettelosta löytyy vain kyseisellä hetkellä olemassa oleva kokoelma luetteloon kuuluvissa kirjastoissa. (Metiva – kirjastojen yhteinen metatietovaranto 2016.)

Metatietovaranto Melindan alkuvaiheessa mukaan pyritään saamaan kaikki ammattikorkeakoulujen kirjastot, ja vuoden 2015 aikana ensimmäiset yleisten kirjastojen pilotit liittyvät metatietovarantoon. Pilotteina ovat Tampereen kaupunginkirjasto ja Kokkolan kaupunginkirjasto. Näiden pilottikirjastojen kokemusten perusteella kartoitetaan yleisten kirjastojen liittymiseen liittyviä erityistarpeita ja pohditaan prosessia seuraavia liittyjiä varten. (Metiva 2015d.)

Pilotointiprojekti on alkanut jo vuonna 2012, ja pilottikirjastojen siirtyminen valmistuu vuoden 2015 aikana. Tässä opinnäytetyössä keskitytään vuoden 2015 aikana tapahtuneeseen pilotointiin. Tampereen kaupunginkirjaston PIKI-tietokannat siirtyvät kesän 2015 loppuun mennessä, ja Kokkolan kaupunginkirjasto ja sen ANDERS-tietokanta aloittavat pilotoinnin sen jälkeen. Muut Melindasta kiinnostuneet yleiset kirjastot voivat liittyä mukaan vuoden 2016 aikana. Yleiset kirjastot liittyvät Melindaan kirjastokimppa kerrallaan. (Metiva 2015d.)

3.1 Liittymiseen vaikuttavat seikat

Yleisten kirjaston liittymisessä Melindaan on enemmän muuttujia kuin ammattikorkeakoulujen kirjastoilla. Yleisillä kirjastoilla data, aineistokokoelmat ja kirjastojärjestelmät voivat olla hyvinkin erilaisia. Esimerkiksi yleisten kirjastojen aineisto on vaihtelevampaa kuin ammattikorkeakoulukirjastojen aineisto. Yleisissä kirjastoissa on esimerkiksi kirjoja, elokuvia ja musiikkia. Tämän vuoksi Melindassa ei ole valmiita vastineita tietueille, vaan

aineistoa siirretään täysin uutena. Erilaiset kirjastojärjestelmät tuottavat myös ongelmia. Tällä hetkellä keskitytään siihen, että kirjastojärjestelmien väliset rajapinnat saataisiin toimimaan, jotta tietojen syöttö ja tallennus toimisi eri ohjelmien välillä. (Metiva 2015d.)

Tällä hetkellä Melindassa toimiminen vaatii kahden eri kirjastojärjestelmän käyttöä. Melindaan luotava aineisto ja sen muokkaus tapahtuu Alephilla ja paikalliskannassa tapahtuva aineiston hallinta tehdään Voyagerilla. Yleisten kirjastojen liittyminen pyritään hoitamaan niin, että toista kirjastojärjestelmää ei tarvita, vaan kirjaston käyttämä järjestelmä liitettäisiin Melindaan rajapintojen avulla. Pilotointivaiheessa keskitytään Axiellin Aurora-kirjastojärjestelmän liittämiseen Melindaan, mutta myöhemmin voidaan edetä myös rajapintojen suunnitteluun muissa kirjastojärjestelmissä. (Metiva 2015d.)

Rajapinnoilla tarkoitetaan tapaa, jolla eri ohjelmistot vaihtavat tietoa keskenään. Koska Melindassa työskentely vaatii monen erilaisen tiedon siirtoa, tarvitaan myös useampia rajapintoja. Käytettyjä rajapintoja ovat esimerkiksi hakurajapinta, jonka avulla haetaan tietoa Melindasta Aurora-järjestelmällä. Haettuja tietueita voi muokata ja selailla suoraan Aurorassa. Luettelointirajapinnan avulla Aurorassa muokatut tai luodut tietueet tallentuvat suoraan Melindaan. Kolmas tärkeä rajapinta on replikointirajapinta, jonka kautta tiedonsiirto onnistuu Melindan ja paikallisen tietojärjestelmän välillä. Replikointirajapinnan avulla kirjaston tietojärjestelmässä muutettu tieto siirtyy suoraan Melindaan. (Metiva 2015d.)

Yleisten kirjastojen metadata ei mahdollisesti ole Melindassa käytettävien standardien mukaista. Tällä hetkellä Melindassa käytetään ISBD-Consolidated-kuvailusäännöstöä sekä MARC 21 -luettelointiformaattia. Jos liittyvä kirjasto käyttää edelleen FINMARC-formaattia, tulee sen konvertoida tietueensa MARC 21-formaattiin. Tämä on hankala prosessi, sillä MARC 21-formaatti tarvitsee myös uudemman käyttöjärjestelmän toimiakseen, joten silloin pitää päivittää laajempi kokonaisuus. Myös mahdolliset poikkeamat kuvailustandardeissa pitää konvertoida ennen liittymistä. (Metiva 2015d.)

Liittymiselle tärkeä seikka on myös se, että liittyvän kirjaston tietokanta ja sen data olisi mahdollisimman hyvässä kunnossa ja ajan tasalla. Metivan sivuilla sanotaan, että liittymistä suunnitellessa olisi hyvä tarkastella omaa tietokantaa ja tehdä mahdolliset siivoukset. Tietokannasta kannattaa poistaa esimerkiksi tuplatietueet, korjata mahdolliset virheet, poistaa turha aineisto sekä tarkistaa kiinteämittaiset kentät, jos niissä on virheitä tai puutteita. (Metiva 2015d.)

3.2 Kokkolan kaupunginkirjasto - maakuntakirjasto

Kokkola on noin 48 000 asukkaan kaupunki, joka sijaitsee Keski-Pohjanmaalla (Kokkolan kaupunki 2015). Kokkolan kaupunginkirjastolla on seitsemän toimintapistettä; pääkirjasto, kirjastoauto, keskussairaalan kirjasto ja neljä lähikirjastoa. Kokkolan kaupunginkirjasto kuuluu Anders-kirjastokimppaan Halsuan, Kannuksen, Kaustisten, Lestijärven ja Toholammen kanssa. Himanka kuului Anders-kirjastoihin, mutta liittyessään Kalajoen kaupunkiin, siirtyi kirjasto vuoden 2010 lopussa Tiekkö-kimppaan. (Kokkolan kaupunginkirjasto – maakuntakirjasto toimintakertomus 2014 2015.)

Kokkolan kaupunginkirjasto toimii myös Keski-Pohjanmaan maakuntakirjastona ja ylläpitää Chydenica-kotiseutukokoelmaa, johon kootaan kokkolalaisten kirjoittamaa tuotantoa ja Kokkolaan liittyvää aineistoa. Kokkolan kaupunginkirjasto pilotoi Tampereen kaupunginkirjaston kanssa yleisten kirjastojen liittymisessä metatietovaranto Melindaan. Pilotoinnin aikana pyritään luomaan uusia työprosesseja sekä testaamaan rajapinnat metatietovarannon ja kirjastojen käyttämien järjestelmien välillä. (Kokkolan kaupunginkirjasto – maakuntakirjasto toimintakertomus 2014 2015.)

Kokkolan kaupunginkirjastoa pyydettiin mukaan yhteistietokanta työryhmään Libra –kirjastojen edustajana. Työryhmän tarkoituksena oli valmistella yleisten kirjastojen näkemystä Hyvösen ja Tonterin *Kansallinen yhteisluettelo nyt ja tulevaisuudessa – faktaa ja visioita* –selvitykseen. Kokkolan kaupunginkirjasto oli mukana ensimmäisessä ja viimeisimmässä työryhmässä. Pilotiksi Kokkolan kaupunginkirjasto päättyi, koska toimijoilla oli tarvetta kirjastosta, joka käyttäisi MARC 21 -formaattia. Yleisten kirjastojen neuvostosta otettiin yhteyttä Kokkolan kaupungin kirjastontoimenjohtajaan 2015, ja Kokkolan kaupunginkirjastoa pyydettiin mukaan pilotoimaan yleisiä kirjastoja Melindaan.

3.2.1 Projektin eteneminen

Kokkolan kaupunginkirjaston pilotointi on projekti. Anttila (2001, 12–13) määrittelee projektin ainutlaatuiseksi, tavoitteelliseksi, suunnitelmalliseksi, ongelmakeskeiseksi, yhteistoiminnalliseksi, tehokkaaksi ja jäsentyneeksi kokonaisuudeksi. Mielestäni pilotoinnissa varsinkin projektin ainutlaatuisuus, tavoitteellisuus, suunnitelmallisuus ja ongelmakeskeisyys korostuvat. Pilotointi kestää vain tietyn ajan, ja sen aikana pitää saavuttaa toimiva tietokanta ja ratkaista eteen tulevat ongelmat. Projekteja on olemassa erilaisia,

joista yhtenä on pilottiprojekti. Pilottiprojektin tavoitteena on kokeilla jotakin uutta asiaa, josta myöhemmin on tarkoitus kehittää jotakin tai saada kokemusta jostakin. (Anttila 2001, 19.)

Projektin onnistuneeksi kokeminen vaihtelee jokaisen osallistujan mukaan. Kokemukseen vaikuttavat omat tunteet projektista, saatu palaute sekä projektista saadut tulokset. Hyvän projektin kriteereinä voidaan pitää sitä, että sillä on tarkkaan rajattu tehtävä ja aikataulu, sen tulee pohjautua todelliseen kehittämistarpeeseen ja sillä tulee olla selkeät tavoitteet. Myös ongelmaratkaisukeskeisyys ja mahdollisuus poiketa rutiineista nähdään onnistuneen projektin kriteereinä. Projektin tulee olla johdettu hyvin, resursoitu oikein ja sen tulee antaa osanottajille mahdollisuuden kehittymiseen. Onnistuneeseen projektiin kuuluu myös arviointiprosessi, johon kuuluu muun muassa palautteen kerääminen ja käsitteleminen. (Anttila 2001, 22–25.)

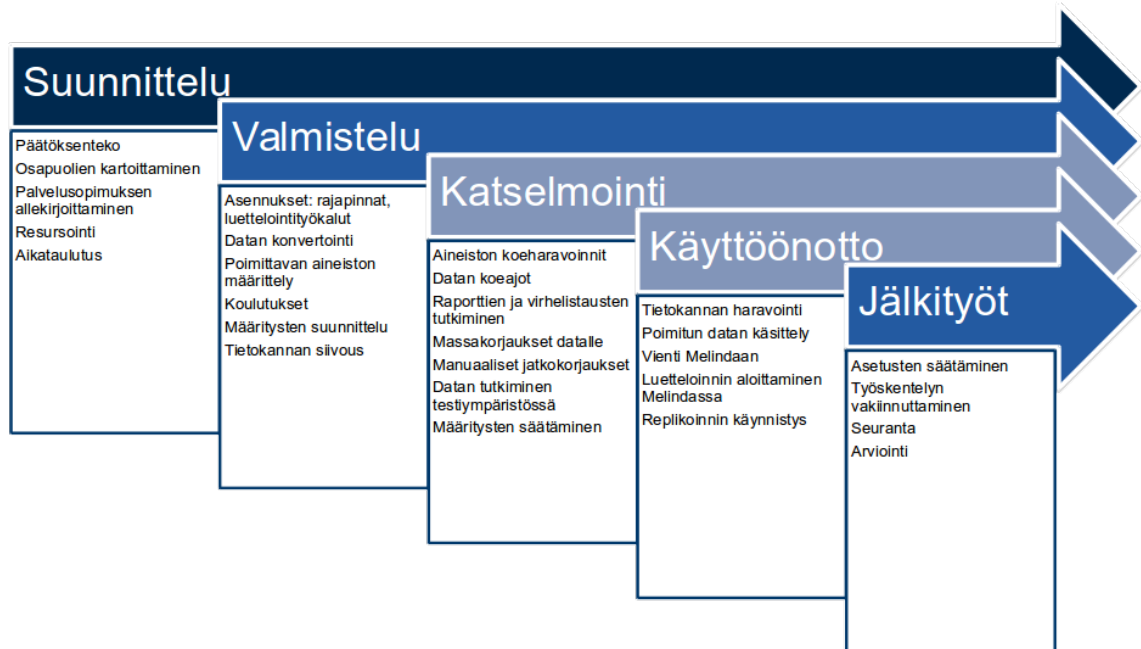
Projektin tulisi edetä tietyn polun mukaan. Projektia tulisi ensin valmistella ideasta eteenpäin ja tehdä sen jälkeen taustaselvittelyä ja esitutkimuksia. Vasta näiden alkuvalmisteluiden jälkeen voidaan tehdä päätös siitä, että projekti aloitetaan. Päätöksen jälkeen tulee suunnitella projektin organisaatio ja hallinto sekä miten se vie resursseja ja kustannuksia. Suunnitelmien jälkeen alkaa varsinainen projekti, jota seurataan ja arvioidaan toteutumisen aikana. Projektin valmistumisen jälkeen sen tulokset esitetään ja niitä hyödynnetään. Projektin lopussa tulisi myös laatia loppuraportti ja tiedottaa projektin tuloksista. (Anttila 2001, 41.)

3.2.2 Anders-kirjastojen pilotoiminen Melinda-metatietovarannossa

Kun Kokkolan kaupunginkirjasto päätti lähteä mukaan pilottikirjastoksi, piti ensimmäisenä lähteä tekemään vaadittuja töitä Melindaan pääsemiseksi. Muistiossa ANDERS-kirjastojen liittymisestä Melindaan (2015) on mainittu esimerkiksi se, että kirjastossa on jo aloitettu tietokantojen tutkiminen ja siivoaminen. Kirjastolle oli tulossa ISBD-konvertointi, missä ANDERS-tietokannan data muutetaan vastaamaan Melindan vaatimia kuvailustandardeja.

Tämä kaikki vaatii erityisen paljon aikaa ja työtä, jonka jakaminen oli Kokkolan kirjastossa ongelmallista. Kokkolan kaupunginkirjaston mukaan Melinda-ryhmässä mukana olleet tekivät vaadittavia töitä omien töidensä ohella. Myös erilaisiin ongelmiin reagoiminen ja vastaaminen on tehty sillä periaatteella, että kuka ehtii hoitamaan asian, tekee

sen. Anders-kirjastokimppaan kuuluvilla pienillä kirjastoilla työnjako-ongelma on korostunut entisestään, sillä siellä henkilökuntaa on vähemmän kuin pääkirjastossa, eikä heillä ole aikaa osallistua projektiin niin aktiivisesti, kuin he ehkä haluaisivat.

Kuva 1. Yleisten kirjastojen liittyminen Melindaan (Metiva 2015c).

Melindan Metiva-wikissä on esitetty aikataulu siihen, miten Kokkolan kaupunginkirjaston siirtyminen Melindaan tulisi edetä. Aikataulu on erittäin yksityiskohtainen ja se erittelee tarkasti sen, kuka projektissa tekee ja mitä. Projektissa mukana olleet tahot olivat Kokkolan kaupunginkirjasto, järjestelmätuottaja Axiell sekä Kansalliskirjasto. (Metiva 2015a.) Kuvassa 1 on aikataulu esitetty visuaalisessa muodossa. Tämä aikataulusuunnitelma on uusille liittyville kirjastoille tarkoitettu, eli pilottikirjastojen kohdalla on voinut olla mahdollisesti poikkeamia.

Erittelemäni aikataulu kuvastaa Kokkolan kohdalla lähinnä vuonna 2015 tapahtuneita asioita, vaikka jo aikaisemmassa pilotoinnissa on voitu aloittaa jotakin. Aikataulu on jaettu viiteen osaan. Alussa on ollut suunnitteluvaihe, jolloin Kokkolan kaupunginkirjasto on päättänyt liittyä Melindaan mukaan. Tämä vaihe on tullut kirjastolle melkoisena yllätyksenä, sillä liittymispäätös tehtiin melko nopeasti. Suunnitteluvaiheeseen ovat kuuluneet myös projektityössä oleelliset resursointi ja projektin aikataulutus. (Metiva 2015a.)

Valmisteluvaiheessa aloitettiin tekninen työ. Kriittisenä tehtävänä oli saada rajapinta-asetukset valmiiksi Axiellin taholta sekä ohjelmapäivitykset. Myös tietokannan siivoaminen on sijoitettu valmisteluvaiheeseen, sillä se vie projektissa paljon aikaa. Tietokannan siivoaminen on määritelty pelkästään Anders-kirjastojen tehtäväksi, sillä muut tahot eivät voi tietää, mitä aineistoa kirjasto haluaa tietokannastaan säilyttää ja mitä voi poistaa. Valmisteluvaihe koostuu suurelta osin teknisestä työstä, sillä on tärkeää varmistaa se, että kaikki yhteydet ja rajapinnat toimivat myöhemmin. (Metiva 2015a.)

Katselmointivaiheen tärkein tehtävä on ISBD-konversio. Sen tarkoituksena on varmistaa, että Anders-kirjastojen tietokannan sisällönkuvailu vastaa Melindan vaatimaa standardia. Konversion jälkeen on tehty tarkastuksia siitä, että ajo on suoritettu oikein sekä, että tietokanta on kunnossa. Massakorjaus-ohjelmien avulla ANDERS-tietokantaan on voitu tehdä laajoja korjauksia ja päivityksiä yhdellä laajalla ajolla. (Metiva 2015a.) Kaikkia luettelointikenttiä ei kuitenkaan ole voitu korjata massakorjaus-ajoilla, joten paljon tietueita on jouduttu korjaamaan käsin. Tämä on vienyt aikaa, mikä on siirtänyt aikataulua eteenpäin.

Käyttöönottovaiheessa aineistoa aletaan viedä Melindaan. Aluksi siirretään helpompi aineisto eli osakohteettomat tietueet. Jälkimmäisessä ajossa siirretään osakohteelliset tietueet. Osakohteiden siirtäminen oli Anders-kirjastoille jännittävä vaihe, sillä ANDERS-tietokannan osakohteiden tuli yhdistyä Melindan tietokannassa jo valmiiksi oleviin osakohteisiin oikein. Tavoitteena oli, että uudet osakohteet eivät muodostaisi tuplaosakohteita. Osakohteet ajetaan niin, että ensin siirretään emokohteet ja niiden jälkeen osakohteet liitetään emokohteisiin. Myös Anders-kirjastojen aloittama suora luettelointi Melindaan sijoittuu käyttöönottovaiheeseen. (Metiva 2015a.) Tämä on uutta ja erilaista luettelointia Anders-kirjastojen luettelijoille. Aikaisemmin kaikki luettelointi on tapahtunut oman kirjastojärjestelmän sisällä, mutta Melindaan liittymisen jälkeen jokainen luetteloija voi nähdä, miten toinen on tehnyt luetteloinnin. Joku toinen luetteloija voi myös korjata tai päivittää luettelointitietueita. Tämä uusi työskentelytapa vaatii asennemuutosta liittyviltä kirjastoilta.

Jälkityötä ovat projektin arviointi sekä uusien työtapojen vakiinnuttaminen jokapäiväiseen arkeen. Tehty työ tulee myös raportoida ja dokumentoida. Projektin arviointi on tärkeä osa projektia, sillä sen avulla järjestävät tahot näkevät sen, että missä asioissa on vielä korjattavaa ja mitkä asiat on tehty oikein. (Metiva 2015a.)

3.3 PIKI-kirjastojen kokemuksia Melindaan siirtymisestä

Kansalliskirjaston uutiskirje haastatteli Pirkanmaan PIKI-kirjaston henkilökuntaa, ja kyseli heidän ajatuksiaan projektista. PIKI-kirjastot siirtyivät luetteloimaan Melindaan kesän 2015 aikana. Haastattelukysymyksistä ja niiden vastauksista käy ilmi se, että Pirkanmaalla on oltu tyytyväisiä Melindaan liittymisestä. Melindaan liittyminen on antanut heille mahdollisuuden olla mukana jossakin joka kehittää omaa ammattitaitoa. Projektiin mukaan liittyminen myös pelotti, sillä tekniset asiat huolestuttivat: miten PIKI-tietokanta saattaa sotkea Melindan tietokannan ja miten kaikki tulee toimimaan. (Kansalliskirjaston uutiskirje 2015.)

Pirkanmaan kirjastot kiittelivät sitä, että Melindaan liittymisen jälkeen heillä on ollut kanava, jonka kautta voi kysyä luettelointiin liittyviä ongelmia ja luettelointisäännöt ovat sitä kautta selkiytyneet. Joskus vastausta joutuu odottamaan, mikä koettiin PIKI-kirjastoissa asiana, jota voitaisiin parantaa ja kehittää. Myös erilaisten aineistojen, kuten elokuvien, luettelointiin liittyvää ohjeistusta tulisi kehittää niin, että luettelointi olisi yhteneväistä. (Kansalliskirjaston uutiskirje 2015.)

Melindan tavoitteena on yhtenäistää kuvailua ja mahdollistaa tiedonhaun helppous. PIKI-kirjastojen mukaan tämä tavoite ei ole aivan vielä näkyvässä, sillä mukaan tarvitaan enemmän yleisiä kirjastoja, jotta esimerkiksi parantunut tiedonhaku näkyisi loppukäyttäjille selvemmin. Pirkanmaan kirjastot ovat tehneet jo valtavan työn tuodessaan Melindan tietokantaan aineistoa, mitä siellä ei aikaisemmin ollut, kuten konsolipelejä ja laajemmin vieraskielistä kaunokirjallisuutta. Työstä oppii paljon ja Kansalliskirjasto tukee kaikissa vaiheissa, joten lisää yleisiä kirjastoja toivotaan mukaan. (Kansalliskirjaston uutiskirje 2015.)

4 KOKKOLAN KAUPUNGINKIRJASTON PILOTOIMINEN

Opinnäytetyön aiheena on Kokkolan kaupunginkirjaston pilotoiminen yleisenä kirjastona Melinda – projektissa. Koska kirjaston kanssa haluttiin koota yhteen ajatuksia ja kokemuksia pilotointiprojektista, päädyttiin tekemään tapaustutkimus ja haastattelemaan Kokkolan kaupunginkirjaston projektissa mukana ollutta henkilökuntaa.

4.1 Tutkimusmetodit

Opinnäytetyö on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Kvalitatiivisen tutkimuksen tavoitteena on tutkimuskohteen ymmärtäminen. Siinä ei tehdä yleistettäviä päätelmiä tutkimuskohteesta tai –aineistosta. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritäänkin kuvaamaan kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti, sekä löytää ja paljastaa tosiasioita. Tutkimus ei pyri todentamaan jo vallassa olevia väitteitä. (Hirsjärvi ym. 2014, 161, 181.)

Tapaustutkimuksen pohjana on tutkia yksittäistä tapausta, tilannetta tai joukkoa. Varsinaisen kiinnostuksen kohteena ovat prosessit, ja niitä tutkitaan yhteydessä ympäristöönsä. Tapaustutkimuksessa aineistoa voidaan kerätä useita erilaisia tapoja käyttämällä, esimerkiksi havainnoimalla, haastattelemalla tai dokumentteja tutkimalla. Tapaustutkimus on kiinnostunut erityisesti ilmiöistä ja niiden kuvailusta. (Hirsjärvi ym. 2014, 135.)

Haastattelumuodoksi valikoitui teemahaastattelu. Haastattelut tehtiin yksilöhaastatteluna Kokkolan kaupunginkirjastossa 12.11.2015. Teemahaastattelun aikana keskustellaan tietyistä teemoista ja periaatteessa jokaisen haastateltavan kokemuksia, ajatuksia, uskomuksia ja tunteita voidaan tutkia teemahaastattelun avulla. Teemahaastattelun aikana jokainen tutkittava voi kertoa kokemuksistaan valitusta teemasta omin sanoin, eikä se ole niin tarkka kuin strukturoitu haastattelu, vaikka haastattelun teemat ovat kaikille samat. (Hirsjärvi & Hurme 2004, 47–48). Haastattelussa haastateltavien kysymykset olivat samat, mutta niihin ei ollut valmiita vastausvaihtoehtoja, eikä kysymysten järjestys ollut sidottu mitenkään. Tämä antoi vapautta viedä haastattelua eteenpäin haastateltavan ehdoilla.

Valmistauduin haastatteluun lukemalla Melindasta ja yleisten kirjastojen siirtymiseen vaadittavista asioista. Näiden pohjalta laadittiin kysymysluettelo (LIITE 1), jonka mukaan

rakennettiin haastattelun runko. Mäkisen (2006, 95) ohjeiden mukaan kerroin haastattelun alussa haastateltaville, mihin tarkoitukseen haastattelut tehdään ja että haastattelut tulevat vain omaan käyttööni. Haastattelut olivat täysin vapaaehtoisia, ja jokainen haastateltava sai keskeyttää haastattelun missä vaiheessa tahansa (Mäkinen 2006, 95). Osa haastateltavista toivoi haastattelun alussa, että heitä ei siteerattaisi suoraan opinnäytetyön kirjallisessa osassa, ja kunnioitan heidän toivettaan.

Haastattelut nauhoitettiin myöhempää kuuntelua varten. Kaksi haastattelua tehtiin internetin välityksellä. Toinen haastatteluista tallentui hyvin, mutta toisessa haastattelussa kuuluu vain haastattelijan ääni ja kohinaa, joten kyseisestä haastattelusta ei voitu käyttää mitään. Haastattelussa oli mukana seitsemän henkilöä, joista jokaisella oli hieman erilainen kokemus Melinda-projektista. Kaksi haastateltavista oli mukana johtoryhmässä, muut olivat Anders-kirjastojen projektiryhmästä.

Vaikka haastattelujen runko oli etukäteen suunniteltu, saatoin haastattelun aikana lisätä kysymyksiä sen mukaan mitä haastateltava vastasi. Tämä toi haastattelutilanteeseen mukavaa lisää, ja sain kuulla pilotoinnista enemmän, kuin olisin ehkä kuullut muuten haastattelutilanteissa. Jokaisella haastateltavalla oli erilainen näkökulma annettavanaan haastatteluun, mikä teki haastattelun tuloksista mielenkiintoisia ja monipuolisia.

Nauhoitetut haastattelut purettiin sisällönanalysoinnin periaatteiden mukaisesti litteroimalla ne haastattelijan käyttöön. Sisällönanalyysin tavoitteena on kuvata dokumenttien aineistoa sanallisesti. Sisällönanalyysi voidaan jakaa kuuteen eri osaan. Ensimmäisessä vaiheessa pitää tehdä päätös siitä, mikä aineistossa kiinnostaa ja tehdä päätös sen analysoimisesta. Toista vaihetta voidaan kutsua litteroinniksi, missä aineisto käydään läpi ja siitä merkitään muistiin omalla tavalla kiinnostukseen liittyvät asiat. Kaikki muut asiat ohitetaan litteroinnin tässä vaiheessa. Litteroinnilla on neljä keskeistä tehtävää. Sen avulla tutkija jäsentää sitä, mitä aineistossa käsitellään ja se toimii tekstin kuvailun apuvälineenä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91–92, 106.)

Sisällönanalyysin kolmannessa vaiheessa litteroitu aineisto kootaan teemoittain ja sen jälkeen tehdään yhteenveto. Teemoittelun tavoitteena on jäsentellä mitä tietyistä aiheista on sanottu. Teemoittelun aikana voi myös päättää sen, hakeeko aineistosta samankaltaisia suuntia vai erilaisuutta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 92–93.) Aineistoni teemoittelu keskittyi samanlaisuuksien ja erilaisuuksien löytämiseen. Oli mielenkiintoista huomata, että moni haastateltava mainitsi samoja asioita, mutta myös poikkeavuuksia löytyi.

4.2 Henkilökunnan näkemykset

Haastatteluissa esiin tulleet tulokset esitetään kysymysten mukaan. Työn anonymiteetin vuoksi jokainen haastateltu työntekijä esitetään työssä nimellä haastateltava. Kysymykset liittyvät lähinnä vuonna 2015 tapahtuneisiin pilotoinnin vaiheisiin.

Mikä on ollut sinun roolisi projektissa?

Projektissa on ollut mukana erilaisia henkilöitä. Koko Melinda-projektia on Kokkolan kaupunginkirjastossa ohjannut projektivetäjä, joka on tutustunut projektiin tarkemmin kuin muut projektin jäsenet. Hänen vastuullaan on ollut esimerkiksi rajapintojen ja muiden atk-asioiden ymmärtäminen sekä yhteyshenkilönä toimiminen kirjaston, Kansalliskirjaston ja Axiellin kanssa. Projektissa on mukana ollut myös käytännönläheisemmin työtä tehneitä luettelijoita ja johtoryhmässä mukana olevia kirjaston johtajia. Heidän toimenkuvaansa on kuulunut töiden delegoiminen oikeille tekijöille, päätösten tekeminen ja projektin kulun seuraaminen.

Osa haastatelluista on ollut projektissa mukana sen alusta saakka, ja he ovat olleet mukana myös ensimmäisessä palaverissa Kansalliskirjastossa. Toiset haastateltavat ovat tulleet mukaan myöhemmässä vaiheessa tai kun projekti oli lähtenyt jo kunnolla käyntiin.

Miten Melindaan siirtyminen on näkynyt jokapäiväisessä työssäsi?

Kysymyksen tarkoituksena oli herättää keskustelua siitä, onko kirjaston henkilökunnalla ollut tarpeeksi aikaa tehdä Melinda-projektin vaatimia töitä omien töidensä ohella. Vastaukset vaihtelivat sen mukaan, millainen rooli vastaajalla oli projektissa. Esimerkiksi eräs vastaaja ilmoitti, että aika ei ole tuntunut riittävän kaikkiin töihin ja toivoi, että projektissa olisi ollut mukana yksi ylimääräinen henkilö auttamassa. Lisähenkilön läsnäoloa toivoi myös kaksi muuta haastateltavaa. Projektiin haettiin projektihenkilöä, mutta hänen palkkaamiseensa ei saatu rahoitusta.

Projektiin liittyvät työt on tehty omien töiden ohella ja kaksi haastateltavaa sanoi, että aikapula on ollut yksi suurimmista ongelmista projektissa. Omien töiden ohella ei ole ollut aikaa keskittyä projektiin sen vaatimalla tavalla, vaan työt ovat jääneet kesken tai jopa

tekemättä. Aikapula on ollut konkreettinen ongelma projektin aikana, eikä se ole parantunut loppua kohden. Joidenkin haastateltavien mukaan työtä on nyt jopa enemmän kuin alussa.

Eräs haastateltava myös ilmoitti, että projektin aikana työpäivät ovat venyneet. Hän olisi toivonut, että projektin aikana hänen työnkuvansa olisi voinut olla erilainen, jolloin aikaa olisi jäänyt enemmän projektiin ja arkisen pyörytyksen olisi voinut tehdä joku muu. Tämä ei kuitenkaan ollut mahdollista resurssipulan vuoksi.

Mitä uusia asioita olet oppinut projektin aikana?

Projektin aikana moni haastateltu mainitsi oppineensa paljon uutta. Varsinkin Melindassa tarvittavat kuvailusäännöt ovat vaatineet opettelua ja hallintaa. Eräs haastateltava mainitsi, että projektin aikana hän on oppinut paljon uutta, kuten projektiosaamista, sisällönkuvailua ja miten erilaisia tietoteknisiä asioita tehdään ja hoidetaan. Uusien asioiden oppiminen nähtiin erittäin positiivisena asiana, sillä silloin ei tarvitse jäädä omassa työssään paikoilleen.

Voi todella paljon. Mitä mä en oo oppinut. Mä voisin luetella sen. Siis siis kyllä mä oon sisällönkuvailuun päässyt, luetteloinnut tai jos hienosti puhutaan niin metatiedon tuottamisesta. Kyllä mä oon ihan erilaiselle tietotasolle päässyt. Mä oon päässyt mukaan tällasiin kansallisiin ryhmiin ja mä oon siellä tavannut suomalaisia sisällönkuvailun asiantuntijoita

Myös Melindaan tehtävät luetteloinnit nähtiin uutena opittuna asiana. Eräs haastateltava tiivistä uuden luetteloinnin mielestäni hyvin.

Ja semmosta että se on vaan, minäpä nyt tässä laitan tämän kirjan tänne meidän tietokantaan. Että se ei ole enää se meidän oma pikku kortisto jonne laitetaan meidän omia pikku tietoja. Vaan se on paljon, paljon laajempi, isompi käsite.

Haastateltavat mainitsivat kaikki myös uuden kuvailusäännön eli RDA:n. Jälleen uuden asian oppiminen tuntuu melko raskaalta kaiken pilotoinnissa opitun uuden jälkeen, mutta toisaalta haastateltavat kokivat ylpeyttä siitä, että Anders-kirjastot voivat olla mukana jossakin näin uudessa ja valtakunnallisessa projektissa, missä kaikki kirjastot ovat samalla viivalla. Melindan yhteisluettelon jälkeen ei ehkä enää nähdä eroa siinä, onko luetteloiva kirjasto yleinen vai tieteellinen kirjasto, sillä kaikki luetteloiivat samalla tavalla. Tämä yhtenäisyys oli erään haastateltavan mukaan hieno asia.

Tää Melinda tekee, että kaikki kirjastot ollaan tässä sisällönkuvailussa samalla tasolla. Se on yhteinen asia meille. Kun monesti erotellaan että on yleiset kirjastot ja tieteelliset kirjastot. Mutta tässä me ollaan samalla.

Mitkä asiat ovat olleet omassa roolissasi projektissa helppoja mitkä vaikeita?

Omassa roolissa olleita helppoja ja vaikeita asioita oli monen vaikea määritellä. Vastauksissa ilmeni se, että aikaisempi tuntemus varsinkin luetteloinnista on helpottanut projektissa tehtyä työtä. Moni kokikin luetteloinnin helpoksi asiaksi projektissa. Vaikeiksi asioiksi koettiin tietokantaongelmat, uusi asenne luettelointiin ja sen muutos sekä resurssipula.

Myös uudet käsitteet luetteloinnissa sekä tiedon sirpaleisuus koettiin vaikeina asioina. Olisi helpompaa keskittyä projektin töihin, jos tietoa löytäisi helpommin esimerkiksi yhdestä paikasta, eikä asioita tarvitsisi etsiä monesta eri sivustosta, sähköpostista ja wikistä.

Niin sanotaanko näin, todella vaikeita on muutoksen läpi vieminen.

Eräs haastateltava näki vaikeaksi asiaksi sen, että Melindaan liittymisen jälkeen asenteet luettelointia kohtaan tulevat muuttumaan. Melindaan luodut luetteloinnit ovat kaikkien nähtävillä ja niitä voi kuka tahansa muokata ja lisätä tai antaa palautetta. Aikaisemmin luetteloijat ovat tehneet luetteloinnin ja sen jälkeen tietueeseen ei ole koskettu. Tämän uuden julkisen asenteen hyväksyminen ja ymmärtäminen saattaa olla osalle vaikeaa.

Mitkä asiat olisit voinut tehdä toisin omassa työssäsi projektin aikana?

Useat haastateltavat kertoivat yllätyksenä tulleen sen, kuinka paljon Melinda-projekti työllisti. Projektissa mukana olleille oli kerrottu, että työ tulee viemään aikaa, mutta lopullinen työn määrä tuli ilmi vasta projektin aikana.

Kuten sanottu niin mut yllätti ihan 6-0 tää työn määrä.

Projektiin ja työhön olisi voinut keskittyä paremmin, jos aikaa olisi ollut enemmän. Myös resurssipula vaikutti siihen, että eräs haastateltava kertoi ajan loppuneen kesken, eikä kaikkia asioita ehditty sen vuoksi tekemään.

Jos mulla olis ollut se tietämys silloin mikä mulla on nyt, niin kaikki olisi ollut toisin.

Eräs haastateltava sanoi, että hän olisi voinut projektin alussa olla aktiivisemmin mukana siinä, että tietokantaa olisi alettu korjaamaan. Tietokannan korjaaminen vie yllättävän paljon aikaa, eikä kaikkia virheitä voi korjata joukkomuutostyökalulla. Tämän vuoksi, esimerkiksi sarjakenttä-tietue on jouduttu korjaamaan käsin. ANDERS-tietokannassa näitä tietueita on ollut noin 40 000, jotka on jaettu projektissa mukana olleiden kesken. Manuaalista työtä on siis ollut paljon, vaikka osa on voitukin tehdä joukkomuutostyökaluilla.

Erään haastateltavan mukaan projektia olisi pitänyt organisoida ja suunnitella paremmin, ja sen kulusta sekä itse projektista olisi pitänyt hankkia lisää tietoa. Myös tiedottamista projektista olisi voinut olla enemmän. Kokkolan kaupunginkirjasto ei ole tiedottanut Melinda-projektista kirjastopiireissä, sillä yleensä Tampereen kaupunginkirjasto hoitaa sen. Tiedottamista on ollut kirjaston sisällä esimerkiksi kokouksissa ja sähköposteissa. Myös Anders-kirjastojen sisäistä luettelointi-wikiä on suunniteltu, sillä sinne voisi koota kaiken luettelointiin ja sisällönkuvailuun liittyvän tiedon.

Mitkä asiat olisi voitu tehdä toisin projektissa?

Projektin alku oli monen haastateltavan mielestä huonosti suunniteltu. Alussa tuli liian vähän tehtäviä, jotka sitten projektin loppumetreillä tuli tehtäväksi. Varsinkin tietokantaa olisi pitänyt alkaa korjata heti alussa. Muutama haastateltava mainitsi myös sen, että projektista ei ollut tarpeeksi selvää kuvaa. Haastateltavat olisivat halunneet tietää tarkemmin sen, että millainen lopputulos tulee olemaan ja miltä tietueiden tulisi näyttää. Tämä olisi selventänyt ja helpottanut työn tekoa.

Eräs haastateltava mainitsi, että Melinda-pilotointi tuli tehtäväksi melko nopeasti, jolloin siihen ei oikeastaan ehtinyt valmistautua. Tämän vuoksi myös projektivetäjälle jäi suurempi vastuu, kuin muille projektissa mukana olleille. Tähän eräs haastateltava ehdotti, että yksi lisähenkilö olisi helpottanut vastuun jakoa ja projektivetäjän työtaakka olisi keventynyt.

Onko projekti ollut hyvin suunniteltu (aikataulu, vastuu, tehtävät, alku, loppu)?

Haastateltavien mukaan aikataulu oli hyvin suunniteltu, mutta tehtävien vastuun jakamisessa oli epäselvyyttä. Lopulta projektivetäjästä tuli henkilö, johon otettiin yhteyttä tilanteissa, jotka olivat epäselviä tai ongelmallisia. Tämä kuitenkin aiheutti sen, että projektivetäjän työmäärän nähtiin olleen todella suuri. Myös projektivetäjä mainitsi haastattelussa siitä, että projekti olisi voitu organisoida paremmin.

Projektin aikataulusta haastateltavat mainitsivat jälleen sen, että alkua olisi voinut suunnitella paremmin. Nyt projektin alussa keskusteltiin ja suunniteltiin, mutta ei tehty riittävästi. Projektin aikataulu parani huomattavasti noin puolessa välissä, jolloin työt ovat olleet paljon paremmin hallinnassa. Tähän saattoi vaikuttaa se, että Kansalliskirjasto sai Anders-kirjastojen tehtävälistan ja aikataulun verran myöhemmin valmiiksi. Tehtävälis-
tauksen jälkeen projekti sujui paremmin.

Haastateltavat toivoivat kuitenkin, että työt olisi jaettu selkeämmin. Tehtävien jako koettiin epäselväksi ja loppujen lopuksi kukaan ei tiennyt, että kuka tekee ja mitä. Eräs haastateltava koki tämän erityisen ongelmalliseksi, koska Melinda-projektin töitä tehtiin varsin naisten työtehtävien lomassa. Mikäli Melindaan liittyvät työt olisi jaettu selkeästi projektiryhmän kesken, olisi jokainen tiennyt tarkemmin mitä kukin tekee ja missä projekti etenee.

Mihin asioihin olisit toivonut lisää tukea vastuutahoilta (esimerkiksi kirjasto, Kansalliskirjasto, järjestelmätuottaja yms.)?

Haastateltavilla ei oikeastaan kenelläkään ollut mitään sanottavaa järjestelmätuottajasta eli Axiellista. Eräs haastateltava mainitsi, että Axiellin oma resurssipula vaikutti myös tähän projektiin ja sen kulkuun. Kansalliskirjastoa kiiteltiin, mutta osa haastateltavista painotti sitä, että Kansalliskirjasto olisi voinut suunnitella ja aikatauluttaa projektia paremmin. Aikaa olisi pitänyt saada lisää. Toisaalta eräs haastateltava ymmärsi myös Kansalliskirjaston näkökulman siinä, että pilotointi piti saada valmiiksi, jotta seuraavat yleiset kirjastot voisivat liittyä mukaan vuonna 2016.

Eräs haastateltava kiitteli sitä, että projektin aikana Kansalliskirjasto on tullut tutummaksi. Aikaisemmin Kansalliskirjasto koettiin etäisenä, mutta pilotoinnin aikana Kansalliskirjasto

henkilökuntineen muodostui lähemmäksi kumppaniksi. Kansalliskirjastolta toivottiin kuitenkin nopeampaa reagointia asioihin. Eräs haastateltava mainitsi sen, että jos Kansalliskirjastolta kysyi apua ongelmatilanteissa, saattoi vastausta joutua odottamaan pitkään. Sillä aikaa projekti seiso, koska kyseistä asiaa ei voitu korjata tai viedä tietokantaan.

Haastateltavat kokivat, että omalta Anders-kirjastolta olisi pitänyt saada lisää tukea. Haastateltavat mainitsivat ajan- ja resurssipuutteen, joka vaikutti siihen, että omaa työtä oli vaikeaa tehdä.

Koko ajan pitäis ettiä ja koko ajan pitäis tehdä jotaki ja tutkia ja lukee. Ja jos lukee, niin omat työt jää tekemättä. Tää on ihan lisätyötä meen normaalin työn rinnalla.

Myös projektiin lähtö oli monelle haastateltavalle tullut yllätyksenä. Eräs haastateltava mainitsi sen, että jos luvataan mennä johonkin projektiin mukaan, niin pitäisi olla varma siitä, että sen pystyy viemään kunnialla loppuun. Henkilökunnalla pitää olla aikaa ja resursseja riittävästi, jotta työ sujuisi paremmin. Projektissa mukana olleiden henkilöiden työnkuvaa oli muutettu projektin edetessä, jolloin heille annettiin enemmän aikaa keskittyä Melinda-projektiin ja heidän asiakaspalveluvuorojaan vähennettiin. Tämä muutos nähtiin haastateltavien kesken hyvänä asiana.

Myös keskustelua ja tapaamisia projektissa mukana olleiden kanssa toivottiin enemmän. Koska Melinda-projektiin ja kuvailuun liittyvät säännöt ja ohjeet ovat erittäin monessa paikassa ja niiden lukemiseen menee paljon aikaa, toivoi eräs haastateltava, että yhteisiä tapaamisia olisi enemmän. Tapaamisissa pitäisi myös pystyä keskustelemaan, joka joissakin tapaamisissa oli ollut vaikeaa monen keskusteltavan uuden asian vuoksi. Sähköpostin määrä on pilotoinnin aikana kasvanut, ja niiden läpikäyminen on vienyt aikaa.

Mihin asioihin olet tyytyväinen projektissa?

Haastateltavat olivat loppujenlopuksi tyytyväisiä projektiin. Haastateltavat olivat tyytyväisiä esimerkiksi siihen, että he saivat oppia uusia asioita ja olla mukana pilotoimassa Anders-kirjastoja Melindaan.

Oon tyytyväinen siinä, että Anders viedään sinne. Että me ollaan siinä mukana ja me ollaan pilottikirjastona. Vaikka siinä olis voinut tehdä vieläkin enemmän siinä pilotoinnissa niin... mä oon tyytyväinen, että me ollaan oltu siinä. Mä olen oppinut varmasti enemmän asioita nyt, kun viimisen viiden vuoden aikana.

Tyytyväisiä projektissa oltiin myös siihen, miten hyvin loppujen lopuksi Anders-kirjastot ovat suoriutuneet projektista vähässä ajassa ja pienillä resursseilla. Kriisejä kestetään nyt paremmin ja projektissa mukana olleet näkevät työstä saadut hyödyt. Myös projektin etenemiseen oltiin tyytyväisiä. Haastateltavat kokivat, että projekti ei jäänyt missään vaiheessa junnaamaan paikoilleen, vaan se eteni koko ajan.

Mä oon myös tyytyväinen siihen, että kuka on mukana tässä meidän hommassa näkee sen, että se on.. Siitä on meille hyötyä.

Minkä arvosanan antaisit projektille (4-10)?

Kaikkien haastateltavien antamien arvosanojen keskiarvoksi tuli kahdeksan. Anonymiteettisyistä en mainitse arvosanoja erikseen tässä. Arvosana muodostui pääosin siitä, että työ oli edennyt, vaikka aikaa ja resursseja sille oli rajallisesti. Eräs haastateltava sanoi, että kiitettävää ei voi antaa, mutta kaiken jälkeen kahdeksan puoli on oikein hyvä arvosana. Vain yksi haastateltava antoi alle kahdeksan arvosanan.

Mä oon tyytyväinen, vaikka työtä on lisää ja tuskaa on lisää, mutta kumminkin semmosena. Ja se kokemus siitä, että me ollaan mukana jossakin ihan valtakunnallisesti kärkijutussa. Että me kehitetään tätä homma.

5 PÄÄTELMÄT

Teknologian kehittyminen on asettanut uusia haasteita kirjastoille ja niiden tietokannoille. Erilaisia yhteisluetteloita on kehitelty pitkään, joista Suomessa yliopistokirjastojen yhteisluettelona toimi kauan LINDA. Kansalliskirjasto on pidemmän aikaa herätellyt keskustelua yhteisluettelosta, johon yhdistyisi kirjastoja kaikilta kirjastosektoreilta ja lopputuloksena olisi kansallinen yhteisluettelo. Yhteisluetteloiden avulla Markku Linnan herättelemät ajatukset avoimesta ja mahdollisimman laajasta tiedosta kaikille olisi mahdollista.

Luetteloinnin ja kuvailutietojen tulevaisuuden tarpeisiin Kansalliskirjaston Melinda-metatietovaranto olisi mahdollinen ratkaisu. Yhteisluettelo on toimiessaan apuväline kaikille kirjastoalalla toimiville ja myös loppukäyttäjille, sillä se helpottaa tiedonhakua huomattavasti. Tieto ja metadata ovat ajan tasalla olevia ja niiden avulla voi löytää juuri sitä tai sen tiedon, mitä ollaan etsimässä helposti ja nopeasti. Yhteisluettelo helpottaa kirjaston henkilökunnan työtä, sillä sen jälkeen jokaisen kirjaston ei tarvitse tehdä samasta niiteestä omaa luettelointia, vaan sen voi löytää Melindasta.

On hienoa, että myös yleiset kirjastot voivat luoda aineistoa Melinaan. Tämä helpottaa monen asiakkaan tiedonhakua ja myös monen yleisen kirjaston työntekijän arkea. Varsinkin nyt, kun kunnat haluavat säästää kirjaston kustannuksista, on resurssien yhdistäminen ja työn säästäminen järkevää. Luettelointi on myös erittäin aikaa vievää työtä, joten yhteiset standardit ja mahdollisuus yhteisluetteloon on vastaus moneen kysymykseen.

Melinda-metatietovarantoon, yhteisluetteloihin ja Melinaan liittymisestä olisi mielenkiintoista tehdä jatkotutkimuksia. Tuleeko Melindasta Suomen kirjastojen yhteisluettelo, vai millaisen käänteen se tulee saamaan? Miten seuraavat Melinaan liittyvät yhteisluettelot kokevat projektin ja sen vaatiman työn? Myös sisällönkuvailun uudet suunnat ja muutokset voisivat olla jatkotutkimuksen aiheita.

5.1 Projektin organisointi ja eteneminen

Kokkolan kaupunginkirjasto teki suuren päätöksen, kun se päätti pilotoida yleisenä kirjastona Melinda-projektissa. Aikaisemmin saman oli tehnyt vain Pirkanmaan PIKI-kirjastot, joten malleja ei ollut kuin yksi. Myös projektin yllättävä ja nopea alkua vaikutti osaltaan siihen, että pilotointiin ei osattu ehkä valmistautua sen vaatimalla tavalla.

Projektin onnistumiseen Anttilan (2001, 22–25) mukaan vaikuttavat rajattu tehtävä ja aikataulu, oikeat resurssit, hyvä johto ja palaute. Haastatteluissa tuli selvästi ilmi se, että pilotointi-projektia ei ollut organisoitu tarpeeksi hyvin. Haastateltavat kertoivat, että aikaa ei ollut tarpeeksi projektin kunnolliseen läpiviemiseen ja omien työtehtävien tekemiseen. Henkilökuntaa ja resursseja oli liian vähän näin isoon projektiin ja projektinvetäjän työtaakka oli todella suuri. Myös projektivetäjän mielestä organisointia ja aikataulutusta olisi pitänyt olla enemmän. Projektissa mukana olleiden saamista palautteista ei haastatteluiden aikana keskusteltu.

Haastatteluissa korostui se, että pilotointi vie paljon aikaa ja resursseja. Anders-kirjastot ovat pieni kirjastokimppa, jossa ei ole paljoa henkilökuntaa vastaamaan näin vaativasta projektista. Henkilökunnan resurssipula on asia, johon kirjasto ei voi vaikuttaa, mutta organisoinnin avulla työ voidaan jakaa useammalle niin, ettei se rasita ja kuormita yhtä henkilöä liiaksi. Anders-kirjastojen haastatteluissa kuulin, että projektivetäjän työtaakka kasvoi projektin aikana valtavasti, eikä hänellä ollut aikaa tehdä muita omia työtehtäviään kunnolla. Projektityöntekijän saaminen ei myöskään onnistunut. Projektissa mukana olleita autettiin vähentämällä heidän asiakaspalveluvuorojaan, jolloin he kykenivät keskittymään paremmin Melindaan liittyviin töihin. Projektisuunnitelmassa olisi voitu ottaa tämä huomioon esimerkiksi siten, että kirjaston henkilökunnasta olisi otettu lisää henkilöstöä mukaan projektiin.

Projektin aikataulun tulisi olla mahdollisimman ajoissa valmis, jotta mahdollisiin ongelmiin voidaan varautua. Eräs haastateltava mainitsi sen, että tehtävälistan valmistuttua projekti alkoi sujua paljon paremmin. Tehtävälistasta näkee selvästi kuka on vastuussa ja mistä. Melindaan liittymisessä on mukana kolme eri tahoa, joista jokaisella on omat tärkeät roolinsa. Tehtävälistasta on helppoa tarkistaa määräajat sekä vastuut, kenen tulisi tehdä seuraava vaihe ja milloin esimerkiksi konvertoinnit tulisi olla valmiina. Tämä varmistaa sen, että työ valmistuu ajoissa ja tavoitteisiin päästään varmemmin.

Osa haastateltavista kertoi, että Melinda ja sen tarkoitus jäivät heille aluksi epäselviksi. Melindaan liittyminen on suuri muutos ja olisikin tärkeää, että muutosviestintä hoidetaan oikein. Muutosviestinnällä on monia tehtäviä. Se esimerkiksi kuvaa millaisesta muutoksesta on kyse, luo ymmärrystä ja selittää syitä ja tavoitteita. Yleensä muutostilanteessa tiedon tarve kasvaa kuten myös halu keskustella syistä, tavoitteista ja saavutuksista. (Juholin 2009, 320.) Olisikin tärkeää, että projektissa mukana olevilla on selkeä kuva siitä, mihin ollaan liittymässä ja miten se tulee vaikuttamaan tulevaisuudessa. Täten myös mahdollisesti vältetään mahdollinen muutosvastarinta, joka voi tällaisissa tilanteissa syntyä.

Haastateltavat kertoivat, että projektivetäjä lähetti uutisista sähköpostia, mutta olisiko kokouksia ja tapaamisia voinut olla enemmän, jossa olisi voinut olla enemmän vapaata keskustelua. Keskustelun aikana on helpompaa käydä läpi mielessä olevia asioita ja esimerkiksi konkreettisia luettelointiesimerkkejä voidaan pohtia yhdessä. Tämä voi myös tiivistää projektiryhmää.

Haastatteluissa tuli esille myös se, että Melindaan siirtymisen jälkeen sisällönkuvailu ja luettelointi tulevat muuttumaan Anders-kirjastoissa. Enää ei luetteloida ”omaan pikku kortistoon”, vaan kansalliseen yhteisluetteloon, jossa jokainen luettelointi on kaikkien nähtävillä. Liittyvän kirjaston näkökulmasta tämän asennemuutoksen selvittäminen on erittäin tärkeää. Pitkään luettelointia tehneet voivat kokea uuden työnkuvan pelottavana ja mahdollisesti jopa ahdistavana. Tähän prosessiin muutosviestintä voi olla apuna. Uusista arvoista ja toimintatavoista tulee keskustella avoimesti projektiryhmässä, jotta ne siirtyvät jokapäiväiseen työhön (Juholin 2009, 231).

Pilotointia suunnittelevan kirjaston kannattaa keskittyä näihin ongelmiin, jotta projekti onnistuisi mahdollisimman suoraviivaisesti ja helposti. Tietokannan siivoamiseen menee aikaa enemmän, kuin voisi uskoa ja haastateltavien mukaan siihen kannattaa tarttua heti projektin alussa. Näin voi mahdollisesti välttää myöhemmät ongelmat. Yllättävät manuaaliset tietokantojen korjaukset vievät aikaa, joten niihin tulisi varautua projektia aikatauluttaessa. Haastatteluissa kuitenkin ilmeni, että projektin aikatauluun on jätetty joustovaraa, koska varsinkin pilotoinnissa yllätyksiä on sattunut. Osakohteiden siirto, tietokantojen siivous ja korjaus ovat olleet sellaisia vaiheita, joissa aikataulut eivät ole aina pitäneet.

5.2 Melindaan liittymisen hyödyt

Kun kysyin haastateltavilta, mihin asioihin he ovat olleet tyytyväisiä projektissa, oli yleisin vastaus se, että he ovat oppineet paljon. Projektin aikana tietotaito sisällönkuvailussa ja luetteloinnissa ovat kehittyneet ja osa haastateltavista näkee sisällönkuvailun eri tavalla kuin ennen. Varsinkin projektivetäjä on oppinut valtavasti uutta esimerkiksi rajapinnoista, konversioista, sisällönkuvailusta ja projektinvetämisestä.

ANDERS-tietokanta oli ennen Melindaan liittymistä vaihtelevaa ja se sisälsi monen tasoista luettelointia. Yksi suurimmista töistä Melindaan liittymisessä on tietokannan siivous jonka avulla esimerkiksi tyhjät tietueet poistuvat. Luetteloinnin saattaminen yhden kuvailustandardin mukaiseksi on myös siistinyt tietokantaa ja tehnyt sen asiakkaille miellyttävämmäksi käyttää. Yksi Melindan tavoitteista on sisällönkuvailun laadun ja yhtenäisyyden parantaminen. Anders-kirjastoilla tämä tavoite on onnistunut erittäin hyvin.

Melinda-projektissa mukana oleminen nähtiin myös mahdollisuutena olla kehittämässä jotakin kansallisesti suurta. Yhteisluettelon toteutuessa se mahdollistaa laajemmat haut ja esimerkiksi kaukolainojen tekeminen helpottuu. Eräs haastateltava mainitsi sen, että Melindassa mukana oleva kirjasto ja luetteloija eivät ole yksin, vaan asioista voi keskustella ja kysyä apua muilta. Näin yhteisluettelo mahdollistaa eri kirjastojen yhteisöllisyyden, eivätkä yleiset ja tieteelliset kirjastot eroa sisällönkuvailussa toisistaan.

Eräs haastateltava kuvasi Anders-kirjastojen tavoitetta Melindaan liittymisessä näin:

Asiakassegmenttitutkimuksessa... Meidän asiakaskunta jakautui puoliksi, osa piti siitä perinteisestä kirjastotyöstä, mutta osa odotti, että me ollaan kehityksessä mukana. Siihen me yritetään tässä vasta. Yritetään vasta sillä, että kuinka tätä asiakkaalle perustelisi. Me perusteltais sitä näin. Että asiakkaalla on tarpeita, se etsii jotain haluamaansa. Ja sille on tärkeää se, että se löytää sen mahdollisimman nopeasti ja todella se, että se sen löytää. Tässä me nyt yritetään sekä parantaa sitä haun nopeutta sillä se, että se luettelointitieto olisi mahdollisimman standardin mukainen, että se kone sitten raksuttaa sen mahdollisimman nopeasti. Tässä samalla meillä paranee sisällönkuvailu.

Mahdollista on, että Melinda-metatietovaranto ei tule onnistumaan täydellisesti vielä mo-
neen vuoteen, mutta tärkeää on se, että yleiset kirjastot on otettu mukaan yhteisluetteloon ja sen luomiseen. Kuten Pirkanmaan kirjaston haastateltava sanoi Kansalliskirjaston uutiskirjeessä, täydellistä hyötyä ei voida vielä nähdä, koska yleisiä kirjastoja on mukana liian vähän. Toivottavasti tilanne tulee tästä muuttumaan.

LÄHTEET

Alaterä, A. & Halttunen, K. 2002. Tiedonhaun perusteet – osa lukutaitoa. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy.

Amelung, R. & all. 2008. On the record. Report of the Library of Congress working group on the future of bibliographic control. Viitattu 5.10.2015 <http://www.loc.gov/bibliographic-future/news/lcwg-ontherecord-jan08-final.pdf>

Anttila, P. 2001. Se on projekti – vai onko? Kulttuurialan tuotanto- ja palveluprojektien hallinta. Hamina: Akatiimi.

Autio-Tuuli, M. & Seppälä, M-L. 2012. Laadukas metatieto kirjastojen kansallisen metatietovarannon pohjana. Tietolinja 1/2012. Viitattu 28.9.2015 http://www.kansalliskirjasto.fi/kirjastoala/tietolinja/0112/laadukas_metatieto.html

Autio-Tuuli, M. 2009. RDA – uusi luettelointistandardi. Tietolinja 1/2009. Viitattu 5.1.2016 <http://tietolinja.kansalliskirjasto.fi/arkisto/2009-1/0901-rda/>

Haasio, A. 2000. Asiantuntijaverkostot ja niiden merkitys. Teoksessa Haasio, A. & Piukkula, J. (toim.) Verkostoituvat kirjastot. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy, 9-28.

Hakala, J. 2005. MARC21-Fin vai MARC21 – siinäpä kysymys. Tietolinja 2/2005. Viitattu 29.10.2015 <http://www.kansalliskirjasto.fi/extra/tietolinja/0205/MARC21.html>

Hedenström, M. 2012. LIBRIS- från ADB i forskningsbibliotek till nationell infrastruktur för informations försörjningen eller LIBRIS för alla. Teoksessa Thomas, B. (toim.) Att bryta ny marc: LIBRIS 40, En jubileumskrift. Tukholma: Kungliga Biblioteken, 8-13. Viitattu 24.11.2015 <http://www.kb.se/dokument/libris40.pdf>

Hirsjärvi, S.; Remes, P. & Sajavaara, P. 2014. Tutki ja kirjoita. 19. painos. Helsinki: Tammi.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2004. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Hyvönen, N. & Tonteri, P. 2009a. Kansallinen yhteisluettelo. Kreodi 3/2009. Viitattu 25.11.2015 <http://www.kreodi.fi/arkisto/artview349.html>

Hyvönen, N. & Tonteri, P. 2009b. Kansallinen yhteisluettelointi nyt ja tulevaisuudessa – faktaa ja visioita. Viitattu 25.9.2015 http://www.kansalliskirjasto.fi/attachments/5zeol7ZX9/5n2kqWFjh/Files/CurrentFile/Kansallinen_yhteisluettelo_raportti.pdf

Juholin, E. 2009. Communicare! Viestintä strategiasta käytäntöön. 5. uudistettu painos. [Helsinki]: Infor.

Kansalliskirjasto 2015. Kansallinen metatietovaranto. Viitattu 5.10.2015 <http://www.kansalliskirjasto.fi/kirjastoala/hankkeet/yhteisluettelo.html>

Kansalliskirjaston uutiskirje 2015. PIKI-kirjastot aloittivat Melindan tuotantokäytännön ensimmäisenä yleisenä kirjastona. Viitattu 5.1.2016 <http://blogs.helsinki.fi/kansalliskirjasto-uutiskirje/piki-kirjastot-aloittivat-melindan-tuotantokayton-ensimmaisena-yleisena-kirjastona/>

Kokkolan kaupunginkirjasto – maakuntakirjasto toimintakertomus 2014. Viitattu 30.9.2015 file:///C:/Users/Mari/Downloads/Toimintakertomus_2014_1.pdf

Kokkolan kaupunki 2015. Kokkola tietoa. Viitattu 30.9.2015 http://www.kokkola.fi/kokkola_tietoa/fi_FI/etusivu/

Kytömäki, P. 2000. Tieteellisten kirjastojen verkottuminen. Teoksessa Haasio, A. & Piukkula, J. (toim.) Verkostoituvat kirjastot. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy, 55–74.

Libris för folkbiblioteken – samarbete i en nationell katalog 2015. Viitattu 24.11.2015 http://www.kb.se/dokument/Libris%C3%B6r%20folkbiblioteken_140415.pdf

Linna, M. 1993. LINDAn avajaiset. Tietolinja 4/1993, s.4-6.

Melinda – kirjastojen yhteinen metatietovaranto 2016. Melindassa työskentelyn periaatteet. Viitattu 11.2.2016. <https://www.kiwi.fi/display/melinda/Melindan+toimintaohje>

Metiva 2015a. ANDERS-kirjasto. Viitattu 16.11.2015. <https://wiki.helsinki.fi/display/Metiva/ANDERS-kirjastot>

Metiva 2015b. Kansallinen metatietovaranto – hanke. Viitattu 25.9.2015 <https://wiki.helsinki.fi/display/Metiva/Kansallinen+metatietovaranto+-hanke>

Metiva 2015c. Mikä Melinda on? Viitattu 25.9.2015 <https://wiki.helsinki.fi/pages/viewpage.action?pageId=78628749>

Metiva 2015d. Yleisten kirjastojen liittyminen Melindaan. Viitattu 5.10.2015 <https://wiki.helsinki.fi/display/Metiva/Yleisten+kirjastojen+liittyminen+Melindaan>

Mäkinen, O. 2006. Tutkimusetiikan ABC. Helsinki: Tammi.

Neuvottelu Anders-kirjastojen liittymisestä Melindaan 2015. Viitattu 02.11.2015 https://wiki.helsinki.fi/pages/viewpage.action?pageId=76269660&preview=/76269660/167549058/Muistio_ANDERS_2015-05-28.pdf

Olander, M. 2002. Aineiston kuvailustandardeja. Teoksessa Saarti, J. (toim.) Kirjastojärjestelmän hankkijan opas. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy, 67–77.

Opetusministeriö 2001. Kirjastopoliittinen ohjelma 2001–2004. Työryhmän muistio. Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osaston julkaisusarja nro. 2/2001. Helsinki: Opetusministeriö.

RDA-tiedote kirjastoille 2015. Viitattu 24.11.2015 <https://wiki.helsinki.fi/display/RDA/RDA-tiedotussivut?preview=/135728507/172992850/RDATiedotekirjastoille.pdf>

RDA-tiedotussivut 2015. Viitattu 16.12.2015 <http://wiki.helsinki.fi/display/RDA/RDA-tiedotussivut;jsessionid=810AE760230AD344A1D498981B12F4E8>

Saarti, J. 2012. Kirjaston tietojärjestelmät ja niiden projektointi: Kirjaston johtamisen ja palvelutuotannon työkalut. Teoksessa Saarti, J. & Tuomi, P. (toim.) Kirjastojärjestelmät vai kirjastot ilman järjestelmää. Kirjastojen tietojärjestelmien suunnittelu, hankinta ja käyttöönotto. Helsinki: BTJ Finland, 9-34.

Sinikara, K. 2009. Kirjastot ja verkko – lyhyt historia. Teoksessa Hypén, K. (toim.) Kirjasto 2010: Lukijat, teksti ja verkko. Helsinki: BTJ Kustannus, 91–124.

Suominen, V.; Saarti, J. & Tuomi, P. 2009. Bibliografinen valvonta. Johdatus luetteloinnin ja sisällönkuvailun menetelmiin. Helsinki: BTJ Finland.

Tonteri, P. 2009. Kansallisista yhteisluettelo- ja käyttöliittymäratkaisuksista. Viitattu 5.10.2015 http://www.minedu.fi/OPM/Kirjastot/tyoeryhmaet_ja_selvitykset/Liitteet/Tonteri_Kansallisista_yhteisluettelo_ja_kayttoliittymaratkaisuksista_2009.pdf

Tonteri, P. 2015. Mikä on kirjastojärjestelmien tilanne Suomessa tällä hetkellä? Kirjastolehti 3/2015, s. 9.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Haastattelukysymykset

Mikä on ollut oma roolisi projektissa?

Miten Melindaan siirtyminen on näkynyt jokapäiväisessä työssäsi?

Mitä uusia asioita olet oppinut projektin aikana?

Mitkä asiat ovat olleet omassa roolissasi projektissa helppoja ja mitkä asiat ovat olleet vaikeita?

Mitkä asiat olisit voinut tehdä toisin omassa työssäsi projektin aikana?

Mitkä asiat olisi voitu tehdä toisin projektissa?

Onko projekti ollut hyvin suunniteltu (aikataulu, vastuu, tehtävät, alku ja loppu)?

Mihin asioihin olisit toivonut lisää tukea vastuutahoilta? (Esimerkiksi kirjasto, Kansalliskirjasto, järjestelmätuottaja yms.?)

Mihin asioihin olet tyytyväinen projektissa?

Mikä on arvosanasi pilottikirjastona toimimiselle?